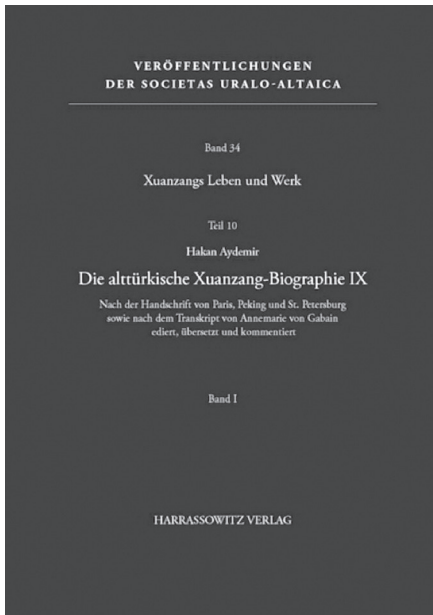


**Hakan AYDEMİR. Die alttürkische Xuanzang–
Biographie IX. Nach der Handschrift von Paris,
Peking und St. Petersburg sowie nach dem Transkript
von Annemarie v. Gabain ediert, übersetzt und
kommentiert. Band I–II. Xuanzangs Leben und
Werk: Band 34. Veröffentlichungen der Societas
Uralo–Altaica: Teil 10. Herausgegeben von Cornelius
HASSELBLATT und Klaus RÖHRBORN.
Harrassowitz Verlag. Wiesbaden 2013. S. VII+494.
98,00 €. [ISBN: 978–3–447–06808–6].**

Erdem Uçar*



Çince adıyla 陳禕 *Chenyi* veya 玄奘 *Xuanzang* (602–664), Uygurcadaki adıyla *Küen-tso*, VII. yüzyılda Çin Halk Cumhuriyeti'nin merkez bölgesinde yer alan Gansu'dan yola çıkıp Doğu Türkistan üzerinden Hindistan'a yaptığı seyahati neticesinde elde ettiği 1300 ciltten müteşekkil Budizme ait 70 eseri Sanskritçeden Çinceye tercüme eden meşhur Budist rahip, seyyâh ve tercümandır. *Xuanzang*'ın hayatını ve seyahatini anlatan *Xuanzang Biyografisini*, öğrencisi *Hui-li* (慧立) yazmaya başlamış, ancak eser, *Yancong* (彦宗) tarafından tamamlanmıştır. Eserin Çince adı 大唐大慈恩寺三藏法師傳 *Datang Daciensi Sanzang*

* Yard. Doç. Dr., İzmir Gediz Üniversitesi, Fen–Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi (merdemu@gmail.com).

Fashi Zhuan olup Uygurcada *Bodisatav Taito Samtso Açarinin Yorigın Ukıtmak Atl(ı)g Tsi–Én–Çüén Tégme Kavi Nom Bitig* olarak geçer ve eser, 10 bölümden (卷) meydana gelir. Eseri, Şinjo Şeli Tutun ve beraberindeki tercüme komisyonu Çince'den Uygurcaya aktarmıştır.

Uygurcada, I. bölüm hariç, eserin bölümlerinin büyük bir kısmı elimize ulaşabilmiştir. Yaklaşık 80 sene önce başlayan Uygurca Xuanzang Biyografisi çalışmalarının neticesinde eserin bölümlerine ait birçok neşir gerçekleştirilmiştir. Eserin bölümlerinin son ve nihai neşirlerine bakacak olursak, II. ve VI. bölümlerini [VI. bölüm baskıda] Mehmet ÖLMEZ, III. bölümünü Mehmet ÖLMEZ ile Klaus RÖHRBORN, IV. bölümünü J[ohn] P[eter] C[laver] TOALSTER, V. bölümü Siglinde DIETZ, Mehmet ÖLMEZ ve Klaus RÖHRBORN [baskıda], VII. ve VIII. bölümlerini Klaus RÖHRBORN, IX. bölümünü Hakan AYDEMİR ve X. bölümünü Aysima MİRSULTAN hazırlamıştır.

Tanıtımını yapacağımız eser, *Xuanzang Biyografisi*'nin IX. bölümü hakkındadır ve çalışma, *Georg August–Göttingen Üniversitesi, Seminar für Turkologie und Zentralasienkunde*'de Klaus RÖHRBORN'un danışmanlığında hazırlanan doktora tezinin sonucunda ortaya çıkmıştır. İki ciltten meydana gelen eserin ilk cildi, esere ait problemlerle Uygurca metnin neşrine ve ikinci cilt de neşre dair açıklamalara ayrılmıştır.

Eserde, “Giriş” olarak nitelendirilebilecek, neşirden önceki 12 kısımda genel olarak, eser hakkında şimdiye değin yapılan çalışmaların ele alındığı literatür değerlendirmesi, Uygurca metnin bugün mevcut olan Paris, Pekin ve St. Petersburg’da saklanan orijinal fragmanları, Uygurca tercümedeki üslûp özellikleri, ‘metin tekabül listesi’ (*Konkardanz*) ele alınır ve metnin içeriğinden bahsedilir. Buna göre, IX. bölüm, Mart 656–Kasım (veya Aralık) 657’ye kadarki zaman dilimini ihtiva eder. “Giriş” kısmında, dikkati çeken en önemli bölüm, kanaatimizce “*Zur Problematik der chin. Vorlage der atü. Xuanzang-Biographie*” (VI. bölüm) kısmı, yani Uygurca metnin tercüme edildiği Çince kaynağın tartışıldığı kısımdır. Burada, nâşir IX. bölümünün kaynağına dair çok önemli bulgulara ulaşmıştır.¹ Daha önce Uwe FRANKENHAUSER ve Ablet SEMET *Xuanzang Biyografisinin* aslının Taishō’daki versiyon (*Textus Receptus*) olamayacağı konusunda şüphelerini dile getirmişti. Yazar, burada ilk kez *Xuanzang Biyografisinin* IX. bölümünde eserin Çince aslının bugün elimize ulaşmayan daha kısa bir Çince versiyondan tercüme edildiğini, eserdeki tarihî verileri dikkate alarak ispatlamıştır. Bu tespit Uygurca Xuanzang araştırmaları açısından şimdiye değin yapılan en dikkate değer tespittir.

Eserin asıl kısımlarından birini teşkil eden “*Transliteration, Transkription*

1 Nâşir, bu bulgulara daha önce bir makalesinde değinmişti: “Neue Erkenntnisse über die chinesische Vorlage der alttürkischen Xuanzang–Biographie”, *Journal of Oriental and African Studies*, Vol. 19, 2010, s. 38–39 [33–43].

und Übersetzung” bölümünde (XIII. bölüm) Uygurca metnin neşri, Almanca tercümesi ile birlikte sunulur. Buna göre, sol tarafta orijinal Uygurca neşir sağ altta da metnin tercümesi yer alır. Böylelikle okuyucu aynı sayfada metnin bütününe görme imkânına sahiptir.

Çalışmanın II. cildi tamamıyla *Kommentar* kısmına ayrılmıştır. Nâşir, Uygurca metindeki önemli ve dikkate değer yerleri not etmiştir. Açıklamalarda, Uygurca metne yapılan ilâveler (*Zusatz*), boşluk tamamlamalar, Uygurca kavram ve kelimeler dikkate alınarak *Kommentar* hazırlanmıştır. Birbirinden değerli notlar arasında Uygurca leksikolojine dair ezberbozan açıklamalar oldukça dikkat çekicidir. Mesela, şimdiye kadar ısrarla *yorik* ‘biyografi’ olarak okunan kelimeyi nâşir, sunduğu kanıtlarla *yorig* olarak okunmasını teklif eder. Kezâ, aynı şekilde, şimdiye değin *kraja-karaja* (<< Skr. *kāśāya*) olarak okunan kelimenin metinde aldığı ince sıradan ekler nedeniyle *kerje* şeklinde okunması gerektiği iddia edilir.

Kommentar kısmından sonra, Uygurca metne kaynaklık eden Çince metnin Taishō edisyonundaki versiyonu sunulur. Burada, Uygurca metinde olmayan yerleri okuyucu rahatlıkla görebilmektedir. Eserin tek eksiği olarak gösterebileceğimiz tarafı, neşirde bir dizinin olmayışıdır. Muhtemelen nâşir Uygurca *Xuanzang Biyografisinin* toplu dizinin hazırlanacağını düşünerek çalışmasına dizini dâhil etmemiştir. Daha önce yayınlanan Aysima MİRSULTAN’ın X. bölüm hakkındaki çalışmasında dizin yer aldığı için bu çalışmada da Uyguristler bir dizin beklemekteydi.

Xuanzang Biyografisinin neşirini üstlenen *Societas Uralo–Altaica* derneğine ve çalışmasının ortaya çıkışında katkısı eksik olmayan *Xuanzang* projesinin başkanı Klaus RÖHRBORN’a şükran borçluyuz. Sadece Uyguristlerin değil, Eski Türk tarihçileri için de vazgeçilmez bir hazine olan *Xuanzang Biyografisinin* IX. bölümünü, titiz ve mükemmel bir çalışmayla bize armağan eden, Uygurca sahasında kendisinden daha birçok çalışmayı beklediğimiz meslektaşım Hakan AYDEMİR’i tebrik ediyorum.